هەینی (الجمعة)

بەشی دووەم

واجبیێتی نوێژی هەینی

زانایان هەموو ئیجماعیان هەیە لەسەر ئەوی کە نوێژی هەینی فەرزی عەینە، وە دوو ڕکاتیشە بەپێی فەرموودەی خوای گەورە کە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِىَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ﴾ (الجمعة/٩). واتە: ئەی ئەوکەسانەی کە باوەڕتان هێناوە کاتێ ڕۆژی هەینی بانگەواز ئەکرێت بۆ نوێژ، بەرەویادی خوا ـ گوێ گرتن لە خوتبە ـ بڕۆن و واز لەکڕین و فرۆشتن بهێنن، چونکی ئەوە خێری تێدایە بۆتان ئەگەر بزانن.

١- وە بەپێی ئەوەی بوخاری و موسلیم لە ئەبو هورەیرەوە ئەگێڕنەوە دەفەرمووێت: خۆم لە پێغەمبەرم ﷺ بیستووە فەرموویەتی: (نحنُ الآخِرُونَ السَّابِقُونَ يومَ القِيامَةِ، بَيدَ أنَّهُم أوتوا الكِتَابَ مِن قَبلِنا وَأوتِينَاهُ مِن بَعدِهِم، ثُمَّ هَذا يومُهُمُ الَّذي فُرِضَ عليهِم، فَاختَلَفُوا فِيهِ فَهَدَانَا اللهُ، فَالنَّاسُ لَنا فِيهِ تَبَعٌ؛ اليَهُودُ غَداً وَالنَّصارَى بَعدَ غَدٍ). واتە: ئێمە لەزەماندا لەدووا ئەوانیشەوە هاتووین، کەچی ڕۆژی دوایی لەپێش خەڵکەوە قەزاوەت ئەکرێ لەبەینماندا، هەرچەندە ئەوان پێش ئێمە کتێبی خواییان (کە تەورات و ئینجیلە) بۆ هاتووە، وە ئێمە دوای ئەوان (قورئانمان) بۆ هاتووە، پاشان ئەوە (واتە: ڕۆژی هەینی) ئەو ڕۆژەیە کە بە گەورە گرتنەکەی لەسەر ئەوانە فەرز بووە بەڵام نەیان کردووە، وە چەند بەرەکێ بوون تێیدا، جا خوا ڕێنمایی ئێمەی کرد بۆی، کەواتە خەڵك شوێنکەوتەی ئێمەن لەوەدا؛ جولەکە بەیانی و گاور دوو بەیانی (واتە: جولەکە شەممە بەگەورە ئەزانن و گاور یەك شەممە).

٢- لە ئیبنومەسعودەوە هاتووە دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ بەوانەی لەنوێژی هەینی دووا ئەکەوتن فەرمووی: (لَقَد هَمَمتُ أن آمُرَ رَجُلاً يُصَلِّي بِالنَّاسِ، ثُمَّ أحرِقَ على رِجَالٍ يَتَخَلَّفُونَ عَنِ الجُمُعَةِ بُيُوتَهُم) (رواه أحمد ومسلم). واتە: وا بەدڵما هات بەپیاوێك بڵێم: بەرنوێژی خەڵکەکە بکا، و خۆشم بچم ماڵەکان بەسەر ئەو پیاوانەدا بسوتێنم کە لە نوێژی جومعە دووا ئەکەون.

لە ئەبو هورەیرەو ئیبنوعومەرەوە هاتووە کە خۆیان بیستویانە لە پێغەمبەر ﷺ کاتێ لەسەر کۆڵەکەکانی مینبەرەکەی بووە فەرموویەتی: (لَيَنتَهِيَنَّ أقوَامٌ عَن وَدعِهِمُ الجُمُعَاتِ أو لَيَختِمَنَّ اللهُ على قُلُوبِهِم، ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الغَافِلِين) (رواه مسلم ورواه أحمد والنسائي من حديث ابن عمر وابن عباس). واتە: ئەوانەی وازیان لەنوێژی هەینی هێناوە کۆتایی دێنن بەوکارەیان، یا خوا مۆر ئەنێ بە دڵیاندا، پاشان لە بێ ئاگایان ئەبن.

٤- لە ئەبوجەعدی (ضمري)یەوە کە هاوەڵایەتی پێغەمبەری کردووە ﷺ هاتوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (مَن تَرَكَ ثَلاثَ جُمَعٍ تَهَاوُناً طَبَعَ اللهُ على قَلبِهِ) (رواه الخمسة). واتە: هەرکەس بەتەمەڵی و گوێ نەدان سێ هەینی نەچێت بۆ نوێژ خوا دڵی مۆر ئەکات.

ئەحمەدو ئیبنوماجە لە جابیرەوە حەدیسێکی لەو شێوەیە ئەگێڕنەوە وە ئیبنو سەکەن بەصەحیحی داناوە.

كێ نوێژی هەینی لەسەرەو كێ لەسەری نی‌یە

نوێژی هەینی واجبە لەسەر موسڵمانی ئازادی عاقڵی پێ گەیشتووی نیشتەجێی بەتوانا بۆ چوون بۆ نوێژ، كە مەعزەرەتێكی وەهای نەبێت نەچوون بۆ نوێژی هەینی ڕەوا بكات.

بەڵام ئەوانەی نوێژی هەینیان لەسەر نی‌یە ئەمانەن:

(١و٢) ئافرەت و منداڵ:

ئەمانە زانایان لەسەری ڕێك كەوتوون.

(٣) نەخۆش:

ئەو نەخۆشەی چوون بۆ نوێژی هەینی لەسەر گران بێت، یا ترسی ئەوەی هەبێت بەچوون بۆ نوێژ نەخۆشی‌یەكەی زیاد بكات، یا چاك بوونەوەی دووا بخات، وە هەروەها ئەو كەسەش كە خزمەتی ئەكات و ئەچێتە پاڵ نەخۆشەكە بە مەرجێك ئەو نەخۆشە نیازی بەوكەسە ببێت.

لە (طارق) ی كوڕی شیهابەوە خوا لێی ڕازی بێت هاتووە دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (الْجُمُعَةُ حَقٌ وَاجِبٌ على كُلِّ مُسلِمٍ فِي جَمَاعَةٍ، إلا أربَعَةً: عَبدٌ مَملُوكٌ، أو امرأَةٌ أو صَبِيٌ أو مَرِيضٌ) (قال النووي: إسناده صحيح على شرط البخاري ومسلم وقال الحافظ: صحح غير واحد) واتە: نوێژی هەینی هەق و واجبە لەسەر هەموو موسڵمانێكی پیاو بەجەماعەت بیكا جگە لە چواركەس: بەندەی خاوەندار و ئافرەت و منداڵ و نەخوش.

(٤) موسافیر:

وە ئەگەر كاتی دەست پێ كردنی جومعە ئەو دابەزیبێت بۆ حەوانەوە بەشی زۆری زانایان ڕایان وایە كە جومعەی لەسەر نی‌یە، چونكە پێغەمبەر ﷺ سەفەری ئەكرد لە ڕۆژی جومعەدا و نوێژی جومعەی نەئەكرد، بەڵكو نوێژی نیوەڕۆو عەسری بەسەریەكەوە ئەكرد، لەكاتی نوێژی نیوەڕۆدا بەپێش خستن (جمع تقديم)، وە نوێژی هەینی‌یەكەی نەئەكرد، وە هەروەها خەلیفەكان و جگە لەوانیش بەوشێوە كاریان كردووە.

(٥و٦) قەرزداری كەم دەست كاتێ ترسی بەند كردنی هەبێت لەسەر قەرزەكە، وە كەسێك كە لە حاكمی ستەمكار خۆی شاردبێتەوە:

لە ئیبنو عەبباسەوە خوا لێیان ڕازی بێت هاتووە دەفەرمووێت: پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (مَن سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَم يُجِبهُ فَلا صَلاةَ لَهُ إلا مِن عُذرٍ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا العُذرُ؟ قَالَ: خَوفٌ أو مَرَضٌ) (رواه أبوداود بإسنادٍ صحيح[١]). واتە: هەركەس گوێ بیستی

([١]) منیش ئەڵێم: دوو هەڵەی تێدایە، یەكەم ئیسنادەكەی ئەبی‌داود ڕاست نی‌یە چونكە ئەبا جەنابی تێدایە كە لاوازەو (مدلس)ە، وە ریوایەتەكەی بە موعەنعەنی هێناوە هەروەك (حافظ) لە التلخيص دا وادەڵێت، وەهەروەها مونزریش لە (مختصر السنن)دا بەلاوازی داناوە.

دووەم: ئەو زاراوەیە هی ئەبوداود نی‌یە، بەڵكو لە دوو ریوایەت تێكەڵ كراوە یەكێكیان ئەوەیە: (مَن سَمِعَ المُنَادِيَ فَلَم يَمنَعهُ مِن اتِّبَاعِهِ عُذرٌ - قَالُوا: وَمَا العُذرُ قَالَ: خَوفٌ أو مَرَضٌ - لَم تُقبَل مِنهُ الصَّلاةُ الَّذِي صلى) واتە: هەركەس گوێی لە بانگ بوو وە هیچ بەهانەیەكی نەبوو بۆ نەچوون —وتیان: بەهانە چی‌یە؟ فەرمووی ترس یان نەخۆشی— ئەوە ئەو نوێژەی كە كردوویەتی لێی وەرناگیرێ، وە هەر بەو زاراوەیە و سەنەدە (دارقطني) تەخریجی كردووە، وە هەروەها حاكم لە ریوایەتێكدا.

و ریوایەتەكەی تر زاراوەكەی ئەمەیە: (مَن سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَم يُجِبهُ، فَلا صَلاةَ لَهُ إلا مِن عُذرٍ) واتە هەركەس گوێی لە بانگ بێت و بەدەنگی‌یەوە نەچێت بەبێ هیچ بەهانەیەك، ئەوە نوێژەكەی وەرناگیرێت، ئیبنوماجە و جگە لەوتەخریجیان كردووە، وەهەروەها حاكمیش تەخریجی كردووە و ووتویەتی: صەحیحە لەسەر مەرجی شەیخەین.

وە من پێم وایە دانەر ئەم تێکەڵ کردنەی لا پەسەند نی‌یە لە نێوان دوو ریوایەتدا، بەتایبەتی یەکیان صەحیحە و ئەوی تریان زەعیف، و ئەوەی پاڵی پێوە نابێت بۆ ئەوکارە شوێن کەوتن و نەگەڕانەوەیە بۆ ئەو ئەصلانەی کە حەدیسەکەی لێ وەرگیراوە.

ئاگاداری!

ئەم حەدیسە دانەر تەنها لە بابی جومعەدا باسی کردووە، وە ئەبووایە لە باسی نوێژی جەماعەتیشدا بی‌هێنایە، لەبەر ئەوەی زاراوەی بانگ دان -کە لە حەدیسەکەدا هاتووە- جومعە و جەماعەت بەیەکەوە ئەگرێتەوە، جا هەر لەسەر ئەوە ئەڵێین:

حەدیسەکە هەروەك دەلالەت ئەکاتە سەر واجیبێتی نوێژی جومعە، وە ئەوەی کە دروست نی‌یە لێی دووا بکەون، هەر بەو شێوەیەش دەلالەت ئەکاتە سەر واجیبێتی نوێژی جەماعەت، وە ئەوەی کە دروست نی‌یە بە بێ بەهانە دووا بخرێت، جا ئەمەش بەڵگەیە بەسەر دانەرەوە چونکە لەوێدا باسی کردووە کە نوێژی جەماعەت سوننەتێکی موئەککەدیە، ئەویش لەبەر ئەوەی کە حەدیسەکە بە صەراحەت بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە نوێژی جەماعەت دروست نی‌یە بجوێنرێت، بەبێ هیچ مەعزەرەتێك، وە ئەم حوکمە بۆ سوننەت نی‌یە، چونکە سوننەت بەبێ مەعزەرەتیش دروستە تەرك بکرێت، و تەنها ئیکیتیفا بە بەجێ‌هێنانی نوێژە فەرزەکان بکرێت.

هەروەك چۆن ئیقرار کردنەکەی پێغەمبەر ﷺ لەسەر کابرای بیابان نشینین ئەو قسەیەی ئێمە ئەگەیەنێت، کە ووتی: سوێند بە خوا نە لێیان زیاد ئەکەم و نە لێیان کەم ئەکەم، پێغەمبەریش ﷺ ئیقراری لەسەر کرد و فەرمووی: چۆتە بەهەشتەوە ئەگەر ڕاست بکات، جا بەوە سابت ئەبێت کە نوێژی جەماعەت واجبە و دروست نی‌یە تەرك بکرێت.

وە ئەمما لێکدانەوەی هەندێك لە زانایان بۆ ئەم بەشەی حەدیسەکە، کە ئەفەرموێت: (فلا صلاة له) واتە: نوێژەکەی وەرناگیرێ، کە ئەڵێن: مانای ئەوەیە نوێژەکەی بەتەواوی لێ وەرناگیرێ، ئەوە ئەگەر مەبەستیان ئەوە بێت کە بڵێن: واجب نی‌یە هەروەك واش دەرئەکەوێت، ئەوە ئەو مانا کردنەوەیە لە دوو ڕووەوە باتڵە:

یەکەم: پێغەمبەر ﷺ لە دوای ئەو قسەیە فەرموویەتی: مەگەر لەبەر مەعزەرتێك نەبێت، ئەوەش بۆ غەیری واجب ناووترێ، هەروەك لەپێشەوە باس کرا.

دووەم: ئەم لێکدانەوەیە لە شەرعدا نەناسراوە بەوشێوەیە، هەروەکو شێخی ئیسلام ئیبنوتەیمیە ڕەحمەتی خوای لێ بێت لەوبارەیەوە کۆڵاوەتەوە، و قەیناکە ئەگەر قسەکەی نەقڵ بکەم لەبەر گرنگی ئەو باسە. جا لە کتێبی (القواعد النورانیة ص٢٦) دا ئەفەرمووێت:

ئەمما ئەوەی کە خەڵك دەیڵێن کە مەبەستی پێغەمبەر ﷺ ئەوە بووە تەواوی نوێژەکەی بۆ نی‌یە ئەوە وەك ئەوە وایە کە فەرموویەتی: دراوسێی مزگەوت نوێژی دروست نی‌یە لە مزگەوتدا نەبێت —هەرچەندە ئەم حەدیسە ئیسنادێکی سابتی نی‌یە- لە وەڵامدا ئەڵێین: بەڵێ مەبەست نەمانی تەواوی نوێژەکەیە، بەڵام ئایا مەبەستی نەمانی تەواوی واجبەکانە یا مەبەستی نەمانی تەواوی پەسەند کراوەکانە کە لەو نوێژەدا هەیە؟ جا قسەی یەکەم ڕاستە، بەڵام قسەی دووەم باتڵە، و هەرگیز شتی ئاوها نە لە فەرموودەی خوای گەورەدا هەیە، و نە لە فەرموودەی پێغەمبەردا ﷺ، وە قسەی واش حەق نی‌یە، چونکە ئەگەر شتێك واجباتەکانی تەواو بن چۆن ئەبێت بووترێت کە تەواو نی‌یە؟ وە هەروەها ئەگەر ئەو قسەیە وابووایە، ئەوە دروست بوو نوێژی هەموو پێشکەوتوو و دووا کەوتووەکان لابچێت و نەمێنێ، لەبەر ئەوەی تەواویەتی پەسەند کراوەکان لە دەگمەنترین شتە.

جا لەبەر ئەوەی هەرچی لە کیتاب و سوننەتداهاتووە لە نەفی ونەمانی کردەوەکان ئەوە مەبەست پێی نەمانی هەندێك لە واجبەکانی‌یەتی.

هەروەك فەرموودەی خوای گەورە: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ﴾ واتە سوێند بەپەروەردگارت ئەوانە ئیمان دەرنابەن هەتاوەکو تۆ نەکەنە داوەر لە نێوان ناکۆکی نێوان خۆیاندا.

هەروەها کە فەرموویەتی: ﴿وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ﴾ واتە: ئەوانە ئەڵێن بڕوامان بە خوا و بە پێغەمبەر هێناوە لەپاشان پشت هەڵ ئەکەن لە دوای ئەو قسەیە، وە ئەوانە باوەڕدار نین. وە نمونەی ئەو دووانەش زۆرن.

وە وەك ئەو نمونانە فەرموودەی پێغەمبەرە ﷺ: (لا إيمَانَ لِمَن لا أمَانَةَ لَهُ) واتە ئەوکەسەی ئەمانەتی نەبێت ئیمانی نی‌یە.

وەهەروەها: (لا صَلاةَ إلا بِفَاتِحَةِ الكِتَابِ) واتە: نوێژ بەبێ فاتیحە دروست نی‌یە.

بانگ بوو نەچوو بە دەمیەوە نوێژی دروست نییە، مەگەر کەسێك نەبێت کە مەعزەرەتی هەبێت، ووتیان: ئەی نێرراوی خوا مەعزەرەت چیە ؟ فەرمووی: ترس یا نەخۆشی.

(٧) هەموو خاوەن عوزرێك ڕێی پێ دراوە واز لە نوێژی جەماعەت بهێنێت.

وەك مەعزەرەتی باران و قوڕو لیتەو سەرماو وێنەی ئەمانە:

لە ئیبنوعەبباسەوە خوا لێی ڕازی بێت هاتووە کە لە ڕۆژێکی بارانیدا بەبانگ بێژەکەی ئەفەرموو: کاتێ ووتت: (أشهَدُ أنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ الله) مەڵێ: (حَيَّ على الصَّلاة) بەڵکو بڵێ: (صَلُّوا فِي بُيُوتِكُم) لە ماڵەکانتان نوێژ بکەن، جا وەك ئەوەی خەڵکەکە بەدڵیان نەبوبێت، بۆیە فەرموی: ئەوکەسەی لە من چاکترە ئەوەی کردووە، بەڕاستی نوێژی هەینی فەرزێکە وە من لام ناخۆشە بتانهێنمە دەرو بەناو قوڕو لیتەدا بڕۆن.

لە ئەبو مولەیحەوە لە باوکیەوە هاتووە دەفەرمووێت: خۆم پێغەمبەرم ﷺ بینیوە ڕۆژی هەینی باران ئەباری ژێری نەعلی تەڕ نەئەکرد فەرمانی ئەکرد خەڵك لەشوێنی خۆیاندا نوێژ بکەن، (ئەبوداود و ئیبنوماجە گێڕاویانەتەوە)[٢].

هەموو ئەوانەی باسمان کردن نوێژی جومعەیان لەسەر نییە، بەڵکو لەسەریانە نوێژی نیوەڕۆ بکەن، وە هەرکەس لەوانە نوێژی هەینی بکات دروستە، وە نوێژی نیوەڕۆی لەکۆڵ ئەکەوێت. وە ئافرەتان ئامادەی مزگەوت ئەبوون و لەسەردەمی پێغەمبەردا ﷺ نوێژی جومعەیان ئەکرد[٣].

وە هەروەها (مَن سَمِعَ النِّدَاءَ ثُمَّ لَم يُجب مِن غَيرِ عُذرٍ فَلا صَلاةَ لَهُ) واتە هەرکەس گوێی لە بانگ بێت لەپاشان بەبێ مەعزەرەت بە دەنگیەوە نەچێت نوێژەکەی دروست نییە.

ئەوەش گومانی تێدا نییە کە جواب دانەوەی بانگەوازی بانگبێژ کە بۆ نوێژ بانگ ئەدات لە واجبەکانە.

بەڵام ئایا ئەگەر ئەو واجبە تەرك بکات سزا ئەدرێت لەسەری، وە ئەگەر ئەنجامی بدات ئایا پاداشتی بۆ هەیە.

یان ئەووترێت: نوێژەکەی باتڵە و ئەبێت بیگێڕێتەوە هەروەك ئەوەی نەیکردبێت وایە.

ئەمەش کێشەی لەسەرە لەنێوان زانایاندا- تەواو بوو.

منیش ئەڵێم: شێخی ئیسلام لە کتێبی تردا ئەوەی هەڵبژاردووە کە نوێژەکەی باتڵە بەڵام ئێمە ئەڵێین: باتڵ نییە.

بەپێی ئەو حەدیسەی کە باسی فەزڵی جەماعەت ئەکات، هەروەك لە باسی نوێژی جەماعەتدا ڕوونمان کردۆتەوە، وە لەبەر ئەوەی شێخی ئیسلام دروستیتی تەرك کردنی تەنها بە مەعزەرەت داناوە. ـ لەبەر ئەوە ئەگەر کەسێك نوێژی جەماعەت بەبێ مەعزەرەت تەرك بکات ئەوە لای شێخی ئیسلام نوێژەکەی باتڵە ـ ئەم بۆچوونەش لای من نەسەلمێنراوە (تمام المنة).

([٢]) ئەو سیاقە لای ئەبوداودە بەڵام ئەم زیادەیەی لەسەرە کە ئەڵێت: (ڕۆژی حودەیبیەیە) وە ئەمە لای ئیبنوماجەش هەیە، ئەمەش ئەوە ئەگەیەنێت بەسەرهاتەکە لەسەفەردا بووە، هەروەکو بەیهەقی لە ڕیوایەتێکی دا باسی کردووە. وەك ئاشکرایە سەفەر نوێژی هەینی تێدا ناکرێت، کەواتە (حدیث)ەکە بەڵگەیە کە باران بەهانە نییە بۆ نەچوون بۆ نوێژی جومعە بەڵکو بۆ جەماعەت (تمام المنة).

([3]) دروست نییە کەسێك نوێژی جومعە بکات دوایی نوێژی نیوەڕۆش بکات بەڕای هەموو زانایان، چونکە نوێژی هەینی لەشوێنی نوێژی نیوەڕۆیە جێی ئەگرێتەوە، وە خوا شەش نوێژی فەرزی بۆ دانەناوین، جا هەرکەس ڕێی ئەوە بدات پاڵپشتی نییە نە بەعەقڵ نەبەنەقڵ نە لەکیتاب نە لەسوننەت، نە لەڕای کەسێك لەپێشەواکان (دانەر).

کاتی نوێژی هەینی

جومهوری صەحابەو تابعین بۆ ئەوە چوون کە کاتی نوێژی هەینی ئەوکاتەیە، کە نوێژی نیوەڕۆی لێوە دەست پێ ئەکات.

بەپێی ئەوەی ئەحمەدو بوخاری و ئەبوداود و (ترمذي) و بەیهەقی لەئەنەسەوە خوای لێ ڕازی بێت ئەگێڕنەوە کە پێغەمبەر ﷺ ئەوکاتەی خۆر لەناوەڕاستی ئاسمان لای ئەدا نوێژی هەینی ئەکرد.

وە لای ئەحمەد و موسلیم هاتووە کە سەلەمەی کوڕی ئەکوەع فەرمویەتی: لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ ئەوکاتەی خۆر لای ئەدا لەناوەڕاستی ئاسمان نوێژی هەینیمان ئەکرد، کاتێ لەنوێژ ئەبووینەوە و ئەگەڕاینەوە بە بن سێبەری خانووەکاندا ئەڕۆیشتینەوە.

بوخاری فەرمویەتی: کاتی نوێژی هەینی ئەوکاتەیە خۆر لەناوەڕاستی ئاسمان لائەدا، وە هەروەها ئەوە ریوایەت کراوە لە عومەرو عەلی و نوعمانی کوڕی بەشیر و عومەری کوڕی (حریث)یشەوە خوایان لێ ڕازی بێت.

شافیعی دەفەرمووێت: پێغەمبەر و ئەبوبەکر و عومەر و (عثمان) و پێشەواکانی دوای ئەوانیش هەموو نوێژێکی هەینییان دوای لادانی خۆر لەناوەڕاستی ئاسمان کردووە.

حەنبەلییەکان و ئیسحاق بۆ ئەوە چوون کە کاتی نوێژی هەینی لەسەرەتای نوێژی جەژنەوە دەست پێ ئەکات هەتا دوواکاتی نوێژی نیوەڕۆ، بەڵگەشیان ئەوەیە کە ئەحمەد و موسلیم و نەسائی لەجابیرەوە گێڕاویانەتەوە فەرمویەتی: پێغەمبەر ﷺ نوێژی هەینی بۆ ئەکردین لەپاشاندا ئەڕۆیشتین ووشترەکانمان پاڵ ئەخست، ئەوکاتەی ڕۆژ لەناوەڕاستی ئاسمان لای ئەدا، ئەمەش ئەوە دەرئەخات پێش لادانی خۆر (زوال) نوێژی هەینییان کردووە.

هەروەها بەڵگەیان حەدیسەکەی عبداللە ی کوڕی (سیدان)ی سولەمییە خوا لێی ڕازی بێت دەفەرمووێت: ئامادەی نوێژی هەینی بووم لەگەڵ ئەبوبەکردا، ووتارو نوێژەکەی پێش نیوەڕۆ بوو لەپاشاندا لەگەڵ عومەردا ئامادە بووم، ووتار و نوێژەکەی من ئەڵێم: کاتێ بوو ڕۆژ دوولەت بوبو، پاشان لەگەڵ (عثمان)دا ئامادەی بووم ووتارو نوێژەکەی من ئەڵێم: کاتێ بوو ڕۆژ لەناوەڕاستی ئاسمان لای دابوو، کەسیشم نەئەبینی ئینکاری کردبێت، یا عەیبی لێ گرتبێت. (دارقطني) گێڕاویەتییەوە.

ئیمام ئەحمەدیش لە ریوایەتەکەی عبداللە ی کوڕیدا، کردویەتییە بەڵگەو فەرمویەتی: هەروەها ریوایەت کراوە لە ئیبنومەسعودو جابیر و سەعیدو موعاویەوە کە هەموویان پێش لادانی خۆر لە ناوەڕاستی ئاسمان نوێژی هەینییان کردووە و کەسیش ئینکاری نەئەکرد لەو کارەیان، ئیتر وەك ئیجماع وابووە.

جومهوری زانایان حەدیسەکەی جابیر دائەنێن لەسەر زیادەڕەویو پەلەکردن لەنوێژ دوای (زوال) لادانی خۆر، بێ ئەوەی فێنکی دابێت، واتە: چاوەڕوانی بکرێت هەتا گەرما تینی نامێنێ، وە ووتویانە: نوێژەکە و پاڵ خستنی ووشترەکانی لەدووای لادانی خۆر بوو، هەروەها وەڵامی ئەسەرەکەی عبداللە ی کوڕی سیدانیان داوەتەوە بەمە کە زەعیفە، (حافظ) ئیبنوحەجەر دەفەرمووێت: عبداللە ی کوڕی سیدان تابیعییەکی گەورەیە عەدالەتی نەزانراوە. وە ئیبنوعەدەی دەفەرمووێت: لە نادیار ئەچێت. وە بوخاری دەفەرمووێت: حەدیسەکەی کاری پێ ناکرێت، چونکە لەو بەهێزتر بەرەنگاری وەستاوە، چونکە ئیبنو ئەبی شەیبە لە سوەیدی کوڕی غەفلەوە ئەگێڕێتەوە، کەخۆی لەگەڵ ئەبوبەکرو عومەردا کاتێك خۆر لایداوە نوێژیان کردووە، وە ئیسنادەکەی (قوي)ە[٤].

---

(٤) سوەید ڕاست ئەکات ڕەحمەتی خوای لەسەربێت، بەڵام حافظ و ئەوکەسانەی بە شوێنیدا ڕۆیشتوون وەك دانەر وە کەسانی پێش دانەر وەك شەوکانی (٣/٢٢١) بەهەڵەدا چوون لەوەدا کە بەڵگەیان بەم ئەسەرە هێناوەتەوە لەم باسەدا، چونکە لەم ئەسەرەدا هیچ باسێکی نوێژی هەینی تێدا نییە نە بە ئاماژە کردن نە بە صەراحەت؟، ئەم باس کردنەش هەر لە باس کردنی حافظ بووەو لەوەوە هێناویانە وەك لە فەتحدا هەیە (٢/٣٨٧)، ئەمەش لەو هەڵە سەیرانەیە کە (حافظ) کردویەتی، وە من ناتوانم بیر بکەمەوە کە ئەم هەڵەیە لە یەکێکی وەك (حافظ) ەوە دەوەشێتەوە، چونکە ئەم ئەسەرە هیچ پەیوەندییەکی بێرەوە

ژمارەی ئەوکەسانەی نوێژی هەینی‌یان پێ پێك دێت:

جیاوازی نی‌یە لەنێوان زانایاندا لەسەر ئەوەی کە جەماعەت کردنی نوێژی هەینی مەرجێکە لە مەرجەکانی دروستی نوێژی هەینی، بەپێی ئەوەی (طارق)ی کوڕی شیهاب ئەگێڕێتەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (الجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ على كُلِّ مُسلِم فِي جَمَاعَةٍ) واتە: نوێژی هەینی ڕاستەو واجبە لەسەر هەموو پیاوێکی موسڵمان بە جەماعەت.

بەڵام جیاوازن لەسەر ئەو ژمارەیەی نوێژی هەینی پێ پێك دێت، هەتا پانزە بۆچوون هەیە لەسەری، (حافظ) لە (الفتح) دا باسی کردوون.

بەلام ڕای هەڵبژێردراو (راجح) ئەوەیە کە بە دووکەس و بەرەو ژوور پێك دێت، بەپێی ئەوەی پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (الإثْنَانِ فَمَا فَوقَهُمَا جَمَاعَةٌ) واتە: لە دووان و بەرەوژوور جەماعەتن[٥].

شەوکانی دەفەرمووێت: هەموو نوێژەکان بەپێی ئیجماع بەدووکەس پێك دێت، جا هەینیش هەر نوێژە، حوکمێکی تایبەتی نی‌یە پێچەوانەی نوێژەکانی تر بێت، بەبوونی بەڵگە نەبێت لەسەری، وە بەڵگەش نی‌یە کە ژمارەی کەسەکانی نوێژی هەینی زیاتر دانابێت لەنوێژەکانی تر.

نی‌یە بەڵکو پەیوەندی بە نوێژی نیوەڕۆوە هەیە، هەر بەو شێوەیەش ئیبنوئەبی شەیبە باسی کردووە، کە بە سەنەدێکی صحیح لە مەیمونی کوڕی میهرانەوە تەخریجی کردووە کە: سوەیدی کوڕی غەفلە نوێژی نیوەڕۆی لە کاتی لادانی خۆر لەناوەڕاستی ئاسماندا ئەکرد، جا حەججاج بۆی ڕاسپارد کە نوێژەکانمان پێش مەخە، سوەیدیش وتی: من لەگەڵ ئەبوبەکر و عومەردا هەر بەو شێوەیە نوێژم کردووە، وە مردن بۆ من نزیکترە لەوەی کە دەستی لێ هەڵبگرم.

ئیبنوئەبی شەیبە لە بەشی: (هەرکەسێك نوێژی نیوەڕۆ بکات لەوکاتە کە خۆر لەناوەڕاستی ئاسمان لائەدات و چاوەڕووانی فێنك بوون نەکات) هێناویەتی (١/٣٢٢-٣٢٣).

جا کاتێك ئەوەت زانی، کەواتە ئەو بەرەنگاری‌یە ڕاست نی‌یە کە ئیدعا کراوە، بەڵام (حافظ) لە دوای ئەوە چەند ئەسەرێکی تری هەر بەو مەعنایە باس کردووە، لە عومەر و جگە لەوەوە لە صەحابەکان، بەڵام ئەوەی ڕاست بێت ئەوەیە کە هیچ (تعارض) بەرەنگاری‌یەك نی‌یە لە نێوان ئەم ئەسەرانە و ئەسەرەکەی ئیبنوسیدان، هەروەکو چۆن (تعارض) نی‌یە لە نێوان ئەو حەدیسانەی کە موافقی ئەم ئەسەرەن، چونکە هاوەڵەکانی پێغەمبەر ﷺ هەردوو فەرمانەکەیان لە پێغەمبەرەوە ﷺ وەرگرتووە، جا لەسەر ئەو شێوەیە بوون کە پێغەمبەر ﷺ لەسەری بووە، جارێك ئەمیان ئەنجام ئەدا و جارێکیش ئەویان، هەروەك باسم کردووە لە نامیلکەکەمدا (الأجوبة النافعة) و ئەو حەدیسە مەرفوعانەم تێدا تەخریج کردووە، وە هەروەها ئەو ئەسارانەی کە لەسەر صەحابەکان مەوقوف بوون لە هەردوو باسەکەدا، و ئەم نامیلکەیەش چاپ بووە جا هەرکەس پێی خۆش بێت با بگەڕێتەوە بۆی.

یەك شت ماوە باسی بکەین ئەویش ئەوەیە دانەر جەزمی بەوە کردووە کە ئەسەرەکەی ئیبنوسیدان زەعیفە و بە قسەی ئیبنوحەجەریش تەئییدی کردووە.

منیش لە نامیلکەی باس کراودا ڕەدم داوەتەوە، بەڵام کورتەکەی ئەوەیە کە چوار کەسی سیقە لێیان گێڕاوەتەوە، وە ئیبنوحیببانیش لەناوەندی سیقەکاندا باسی کردووە (٥/٣١) و من لێرەدا ئەمەشی پێ زیاد ئەکەم: عیجلیش هەروەها لەناوەندی سیقەکاندا باسی کردووە (٢٥٨/٨٢٠).

لەپاشاندا ئەڵێم:

ئیبنوسەیدان حەدیسەکانی حەسەنە لەلای هەندێك لە زانایان، وەکو ئیبنوڕەجەب و کەسانی تر.

هەروەها (حافظ) یش هەروا ئەڵێت هەروەك باس کرا لە (ل٢٠٤-٢٠٧) والله أعلم.

(٥) بەڵگەی پێ نایەتەوە لەبەر ئەوەی نەچەسپاوە لە پێغەمبەرەوە ﷺ وەکو لە (الإرواء ٤٨٩) دا ڕوونم کردۆتەوە، وە هەروەها لە (المشكاة ١٠٨١) دا، و ئەوەی پشتی پێ ببەستێ ئەوەیە کە دانەر باسی کردووە لە شەوکانی‌یەوە، جا بگەڕێوە بۆی لە (السيل الجرار ١/٢٩٧-٢٩٨) دا، چونکە باسێکی گرنگە لە شوێنی تردا دەستت ناکەوێت (تمام المنة).

(عبدالحق) دەفەرمووێت: لەسەر ژمارەی کەسەکانی نوێژی هەینی حەدیسی سابت نی‌یە، هەروەها (سیوطي) دەفەرموێت: لە هیچ کام لە حەدیسەکاندا سابت نی‌یە ژمارەی دیاری کراو تایبەت کرابێت بەنوێژی هەینی‌یەوە. تەواو.

وە لەوکەسانەی بۆ ئەوە چوون (طبري) و داود و نەخەعی و ئیبنوحەزمن.

شوێنی نوێژی هەینی:

نوێژی هەینی لەشارو گوند و مزگەوت و ناوخانووی شارو ئەو دەشتایی‌یەش کە سەر بەو شوێنانەن دروستە بکرێت، هەروەها دروستە لەشارێکدا جومعە لەچەندین شوێندا بکرێت، عومەر خوا لێی ڕازی بێت بۆ خەڵکی بەحرەینی نووسی لە هەرشوێنێك بوون لەوێ جومعە بکەن، (ئیبنوئەبی شەیبە گێڕاویەتی‌یەوە) ئەحمەد دەفەرمووێت ئیسنادەکەی (جید)ە، ئەمەش شارو دێهات ئەگرێتەوە[٦].

ئیبنوعەبباس دەفەرمووێت: یەکەم نوێژی هەینی کە لە ئیسلامدا کرا دوای ئەو نوێژی هەینی‌یەی کە لە مزگەوتەکەی پێغەمبەردا لەشاری مەدینە کرا ئەو نوێژی هەینی‌یە بوو کە لە گوندی (جوائی) لە بەحرەین کرا، (بوخاری و ئەبوداود گێڕاویانەتەوە).

لە (لیث)ی کوڕی سەعدەوە هاتووە: خەڵکی میصرو کەنارەکانی لەسەردەمی عومەرو (عثمان)دا، بە فەرمانی ئەوان نوێژی هەینی‌یان کردووە و صەحابەشی تێدابووە.

لە ئیبنوعومەرەوە هاتووە کە ئەو دانیشتووەکانی سەرئاوەکانی نێوان مەککە و مەدینەی ئەبینی نوێژی هەینی‌یان ئەکردو لۆمەی نەئەکردن، (عبدالرزاق بەسەنەدی صەحیح گێڕاویەتی‌یەوە).

لێکۆڵینەوەی ئەو مەرجانەی زانایان دایان ناوە

لە پێشەوە باسمان کرد مەرجی واجب بوونی نوێژی هەینی بریتی‌یە لە نێرینەیی و ئازادی و تەندروستی و (إقامة) جێگیری و نەبوونی مەعزەرەتی ڕەواکەری نەچوون بۆ نوێژی هەینی، وە هەروەك باس کرا کە جەماعەت مەرجە بۆ دروستی نوێژی هەینی.

ئەمەیە ئەو ئەندازەیە کە لە سوننەتدا هاتووە و خواش داوای لێ کردووین، بەڵام ئەو مەرجانەی تر کە هەندێ لە زانایان دایان ناوە ئەوە هیچ ئەصڵێکیان نی‌یە کە گەڕانەوە بکرێ بۆ سەری و پشتی پێ ببەسترێ، وە لێرەدا تەنها ئەوە نەقڵ ئەکەین کە خاوەنی کتێبی (الروضة الندية) فەرمویەتی:

نوێژی هەینیش نوێژێکە وەك هەموو نوێژەکانی تر، هیچ جیاوازی نی‌یە لەگەڵیان، لەبەر ئەوەی شتێکی وا نەهاتووە جیای بکاتەوە.

لەم قسەیەدا ئاماژەیە بۆ ڕەددانەوەی ئەوەی کە ووتراوە: مەرجی واجب بوونی نوێژی هەینی بوونی پێشەوایەکی گەورە و شاری گەورە و ژمارەی تایبەتە، جا ئەم مەرجانە بەڵگەیەکی وایان لەسەر نی‌یە کە وا بگەیەنێ کە موستەحەب بن، سەرەڕای ئەوە واجب بن، وە سەرەڕای ئەوە کە هەر بەمەرج حیساب بکرێن، بەڵکو ئەگەر دووکەس نوێژی هەینی‌یان لەشوێنێکدا بەجێ هێنا، و ئەو شوێنە جگە لەوان کەسی تری تێدا نەبوو، ئەوە ئەودووانە کارێکیان کردووە کە واجب بووە لەسەریان بیکەن، جا ئەگەر یەکێکیان ووتاری خوێند ئەوە بە سوننەت کاریان کردووە، وە ئەگەر ووتاریشیان نەخوێند هەر سوننەتەو بەس، وە ئەگەر حەدیسەکەی (طارق) ی کوڕی شیهاب نەبووایە کە

---

[٦] منیش ئەڵێم: (حافظیش) هەروەهای ووتووە لە فەتحدا (٤/٣٨٠) و شەوکانی بەدوای ئەودا هەرووای ووتووە (٣/١٩٨) وە ئەوەی شەوکانی گشتی ترە، چونکە خەڵکی سەر ئاوو کانیاوەکانیش ئەگرێتەوە، لەبەر ئەوەی ئیبنوئەبی شەیبەش ئەگێڕێتەوە لە دوای ئەم ئەسەرەی عومەرەوە ووتویەتی:

ئیبنوئیدریس لە مالیکەوە پێی ڕاگەیاندووم کە ووتویەتی: یارەکانی پێغەمبەر ﷺ لەسەر ئەو ئاوانەی نێوان مەککە و مەدینە جومعەیان کردووە، و ئەسەرەکەی ئیبنوعومەریش پاڵ پشتی ئەکات کە لە کۆتایی ئەم بەشەدا دێت، وە لەو بارەیەوە ووتویەتی: عبد الرزاق بە سەندێکی صەحیح گێڕاویەتی‌یەوە، بۆ زانستی زیاتر بگەڕێرەوە بۆ (تمام المنة).

پێویست بوونی نوێژی هەینی لەسەر هەموو موسڵمانێك بەستۆتەوە بەوەی كە بە جەماعەت بكرێت، وە ئەگەر كردنی ئەو نوێژە لەسەردەمی پێغەمبەردا ﷺ هەر بە جەماعەت نەبووایە، ئەوە كردنی بەتاكە كەسێك هەر دروست ئەبوو وەك نوێژەكانی تر.

ئەمما ئەوەی ئەگێڕنەوە كە گوایە پێغەمبەر ﷺ فەرموویێتی: (من أربعة إلى الولاة) واتە: بە چوارکەس و والی ئەكرێت، ئەوە زانایانی حەدیس بە صەراحەت ئەڵێن: ئەمە نە فەرموودەی پێغەمبەرە ﷺ و نە قسەی كەسێكە لە صەحابە، هەتا پێویست بێت واتاكەی ڕون بكرێتەوە، یا تەئویل بكرێت، بەڵكو ئەمە تەنها لە قسەكانی حەسەنی بەصریە، وە هەركەسێ سەرنجی ئەو قسەپوچ و ئەو بۆچوونە خوارە و ئەو ئیجتیهادە باتڵانە بدا كە كراوە لەبەرامبەر ئەم عیبادەتە بەرزەی كە خوا فەرزی كردووە لەسەر خەڵكی و لە گشت حەفتەیەكداو كردوویەتی‌یە دروشمێ لە دروشمەكانی ئیسلام، ئەوە بەڕاستی سەری سوڕ ئەمێنێ.

كەسێك ئەڵێت: ووتارەكە لەجێی دوو ڕكاتە هەركەس گوێی لە ووتارەكە نەبوو جومعەكەی دروست نی‌یە، كەئەڵێی ئەو حەدیسەی لە پێغەمبەرەوە ﷺ هاتووە پێی نەگەیشتووە، كە لە چەند ڕێگایەكەوە هاتووەو یەكتر بەهێز ئەكەن كە فەرموویەتی: (إنَّ مَن فَاتَتهُ رَكعَةٌ مِن رَكعَتَي الجُمعَةِ فَليُضِف إليهَا أُخرَى وَقَد تَمَّت صَلاتُهُ) واتە هەركەس فریای ڕكاتێكی جومعە نەكەوت، با ڕكاتێكی تر بكات، ئەوكاتە نوێژەكەی تەواوە. یان هیچ بەڵگەیەكی لەوبارەیەوە پێ نەگەیشتووە.

كەسێكی تر ئەڵێت: نوێژی هەینی بە سێ كەس و ئیمام نەبێت پێك نایەت، وە كەسێكی تر ئەڵێت: چوارو ئیمام، كەسێكی تر ئەڵێت: حەوت و ئیمام، وە ووتراوە بەنۆو ئیمام، وە كەسێكی تر ئەڵێت: دوانزەو ئیمام، وە كەسێكی تر ئەڵێت: بە بیست كەس، كەسێكی تر ئەڵێت: بە سی، وە كەسێكی تر ئەڵێت: بە چل كەس نەبێت پێك نایەت، وە ووتراوە بەپەنجا، وە كەسێكی تر ئەڵێت: بە حەفتا كەس نەبێت پێك نایەت، وە هەیە ئەڵێت: لەنێوان ئەو ژمارەیەدا، وە كەسێكی تر ئەڵێت: بەكۆمەڵێكی زۆر، بێ ئەوەی ژمارە دیاری بكات، وە هەیە دەفەرموێت: نوێژی هەینی لەشاری گەورەدا نەبێت دروست نی‌یە، وە هەیە سنوری داناوە بۆ ژمارەی دانیشتووان بە ئەوەندەو ئەوەندە هەزار كەس، وە كەسێكی تر ئەڵێت: ئەبێ ئەوشارە مزگەوتی گەورەو گەرماوێكی تێدا بێت، وە كەسێكی تر ئەڵێت: ئەبێ ئەوەو ئەوەی تێدا بێت، وە كەسێكی تر ئەڵێت: لەدوای پێشەوای گەورەوە (الإمام الأعظم) نەبێت دروست نابێت، جا ئەگەر ئەو ئیمامە نەبوو یا دادپەروەری‌یەكەی تێك چووبوو لە ڕوویەك لە ڕووەكانی‌یەوە، ئەوكاتە نوێژی هەینی واجب نی‌یە، وە وێنەی ئەم قسانە ئەڵێن كە هیچ بەڵگەیەكی عیلمی لەسەر نی‌یە، وە نە لە قورئان و نە لە سوننەتدا پیتێكیان تێدا نی‌یە بەڵگە بێت لەسەر ئیددعاكەیان، كە گوایە ئەمانەی باسیان كرد مەرجن بۆ دروستی نوێژی هەینی، یا فەرزێك بێت لە فەرزەكانی، یا پایەیەك بێت لە پایەكانی، ئەی خوایە ڕەئی چی كردووە بەم خەڵكە!! وە چ قسەی پوچ و بێ بایەخ لەمێشكیان دەردێنێ، كە لەو قسانە ئەچێ كە خەڵكی لە كۆڕو مەجلیسەكانیاندا باسی ئەكەن، وە لە چیرۆك و داستانە هەڵبەستراوەكانیاندا ئەی گێڕنەوە، لەحاڵێكدا كە ئەوقسانە هەموویان لە شەریعەتی پاكەوە دوورن.

وە هەموو ئەوانەی شارەزان بە شەریعەتی قورئان و سوننەت ئەوە باش ئەزانن، هەروەها ئەوانەش كە ئینصافیان هەیەو ئەوانەش كە بەهۆی (قيل و قال) ووتی، ووتی، پێیان هەڵنەخلیسکاوە لەسەر ڕێگای هەق، وە هەركەس شتی ناڕاستی هێنا ئەدرێتەوە بەڕوویدا، وە حوكمی نێوان خەڵك تەنها بە قورئان و سوننەت ئەكرێت، وەك خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ﴾ (النساء/٥٩). واتە: ئەگەر خیلاف و جیاوازیتان بو لە شتێكدا بیگێڕنەوە بۆلای خواو پێغەمبەر ﷺ.

هەروەها فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوۡلَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ إِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ أَن يَقُولُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا﴾ (النور/٥١). واتە ئەوانەی بەڕاستی ئیمان دارن ڕەوشتیان وایە ئەگەر لە كێشەكانیاندا بانگ بكرێن بۆ ئەوەی خواو پێغەمبەر حوكم بكات لەنێوانیاندا ئەڵێن: بیستمان و گوێ ڕایەڵین.

هەروەها ئەفەرموویێت: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا۟ فِىٓ أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا۟ تَسْلِيمًا﴾ (النساء/٦٥). واتە: سوێند بەپەروەردگارت باوەڕدار نابن هەتا تۆ نەکەنە ناوبژیوان بۆ ئەو کێشانەی ڕوی داوە لە نێوانیاندا، و حوکم نەکەن بە حوکمی تۆ، پاشان هەرچۆنێك بڕانتەوە لەدڵیانا هیچ گرێوگۆڵێك دروست نەبێت، وە خۆیان بەتەواوی تەسلیم بکەن.

ئەم ئایەتانە و وێنەی ئەم ئایەتانە بە تەواوەتی بەڵگەی ئەوەن کە گەڕانەوە لە کاتی نێوان تێك چوون بۆ حوکمی خواو پێغەمبەرە ﷺ، وە حوکمی خوا کتێبەکەیەتی و حوکمی پێغەمبەر ﷺ پاش مردنی سوننەتەکانی‌یەتی و هیچی تر، وە خوای گەورە بۆ هیچ بەندەیەکی تری دانەناوە هەرچەندە پلەی بەرزی هەبێت لە زانستی دا و ئەندازەیەکی وەهای لەزانیاری کۆ کردبێتەوە کە غەیری ئەو نەیتوانیبێ ئەو ئەندازەیە کۆ بکاتەوە، بۆی دانەناوە لەم شەریعەتەدا شتێك بڵێ کە بەڵگەی لەسەر نەبێ نە لە قورئان و نە لەسوننەت، وە موجتەهیدیش هەرچەندە ڕێی پێدراوە بەڕای خۆی کار بکات، کاتی نەبوونی بەڵگە، بەڵام کەسی تر جگە لەو بۆی نی‌یە ئەو ڕایە وەر بگرێت و کاری پێ بکات هەرکەسێ بێت.

وە من خوا ئەزانێ زۆر لام سەیرە شتی وەها ڕوو ئەدات لەلایەن نووسەرانەوە و بڵاوکردنەوەی لە کتێبەکانی هیدایەت دا، وە فەرمان کردن بە عەوام و نەخوێندەوار کە باوەڕیان پێی بێت و کاری پێ بکەن، لە حاڵێکدا کە ئەو ڕایە بە لێواری کەندەڵانێکی ڕوخاوەوەیە، وە ئەوە تایبەت نی‌یە بە هیچ مەزهەبێك لە مەزهەبەکانەوە بە وولاتێك لە وولاتەکاندا و بە سەردەمێك لە سەردەمەکاندا، بەڵکو هەر لە خۆڕا ئاخر دوای ئەووەڵ کەووتوە، وەك ئەوەی لە قورئانەوە وەری گرتبێ، کەچی قسەیەکی پوچ و باتڵیشە. وە دەربارەی ئەم عیبادەتە (نوێژی جومعە) زۆر شت دانراوە وەك لەپێشەوە دەستنیشانمان کرد بێ ئەوەی بەڵگەیان هەبێت نە لە قورئان نە لەشەرع نە بەعەقڵ.

===================

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

2009 – 1430

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ